

Олена ДОБРЯНСЬКА

*Завідувач НМЛ природничо-математичних
дисциплін КЗВО «Дніпровська академія
неперервної освіти» Дніпропетровської
обласної ради*

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В ПОЛЬЩІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Децентралізація – це вибір, ініціатива,
здатність і відповідальність.

Погоджуємося з думкою В. Гройсмана в тому, що серед комплексу реформ, перед необхідністю проведення яких стоїть сьогоднішня Україна, децентралізацію публічної влади без перебільшення можна назвати реформою № 1. Без повноцінного і потужного місцевого самоврядування неможливо побудувати сильну державу.

Міжнародний і зокрема європейський досвід переконливо показує, що дієва децентралізована система територіальної організації публічної влади та управління є невід’ємною складовою сучасної демократичної, правової держави. Інституційною основою такої системи є спроможне місцеве самоврядування та збалансований регіональний розвиток.

Старт процесам децентралізації в Україні було покладено в 2014 р. із затвердженням Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р. У 2015 р. Верховна Рада ухвалила Закон України «Про добровільне об’єднання територіальних громад». Реформа передбачає перерозподіл повноважень та функцій між центральним керівництвом та регіональними органами влади управління [1].

Входження людства в постіндустріальну епоху знань об’єктивно перетворює науково-освітній простір у вирішальний фактор соціального розвитку. Професійна компетентність, що скріплює необхідний досвід, знання, а також мотивацію щодо їх постійного оновлення та навички, необхідні для цього, стає вирішальним фактором професійної конкуренції. Проте сучасний освітній простір виходить за межі окремої країни, він являє собою розгалужену структуру, що складається з суб’єктів та об’єктів науково-освітньої діяльності, змісту та способів організації цієї діяльності і вимагає формування надскладної системи управління.

Найсуттєвішим принципом управління науково-освітнім простором сучасності є принцип децентралізації влади. Однак цей принцип актуалізується і реалізується в науково-педагогічних системах провідних країн світу не однаково. Вивчення досвіду децентралізації управління освітою в зарубіжних країнах є досить актуальним для розуміння і передбачення соціальних наслідків подальшої демократизації та

лібералізації управління науково-освітньою сферою у зв’язку з перспективами вступу України до ЄС [2].

У країнах Європи історично склалися різні моделі управління освітою. Навіть в умовах зближення політики в рамках Європейського Союзу освітні системи залишаються унікальними у кожній країні з різним ступенем централізації/децентралізації управління та фінансування сфери освіти.

Однак варто зазначити, що останнім часом відбуваються процеси децентралізації навіть у країнах із традиційно сильно централізованим управлінням дедалі більше повноважень передається на місцевий рівень.

Розглянемо процес децентралізації освіти в Польщі.

Запитаєте, чому Польща? Проста відповідь на це запитання зводиться до тріади: ми подібні; вони нас віддано підтримували у найскладніші моменти найновітнішої історії; PISA засвідчила їхній успіх. Глибша відповідь охоплює наявність горизонтальних зв’язків на різних рівнях – аж до багаторічного досвіду викладання українських вчителів та професорів у польських школах та вишах, а також стрімкого зростання числа українських студентів у польських університетах.

Процес децентралізації освіти в Польщі розпочався у 1990 році від передачі громадам функцій управління дитсадками та їхнього фінансування, і в основному завершився у 1999 році під час передачі повітам шкіл вищого від початкового чи гімназійного рівня, а також численних позашкільних освітніх закладів [3, с. 6].

Ян Герчинський пропонує таку періодизацію процесу децентралізації щодо освітніх завдань в Польщі, поділяючи його на шість етапів.

– Піонерський етап, 1990–1993 рр. Етап створення самостійного, демократично обраного територіального самоврядування в Польщі, тобто самоврядування у громаді.

– Етап, коли завдання передавалися у добровільному порядку, 1993–1996 рр. У цей період самоврядування громади брало на себе управління початковими школами на добровільних засадах. Аби отримати в управління школу на своїй території, громада повинна була підписати договір з урядом.

– Етап стабільності, 1996–1998 рр. У 1996 р. всі громади в обов’язковому порядку взяли в управління всі початкові школи, за винятком спеціальних, художніх шкіл, шкіл при виправних закладах і лікарнях.

– Другий піонерський етап, 1998–1999 рр. Цей етап полягав у передачі в 1998 році управлінських повноважень щодо шкіл вищого від гімназій рівня та більшості позашкільних освітніх закладів новоствореному органу самоврядування повіту.

– Завершення процесу створення системи, 2000 р. Формування системи управління і фінансування освіти в остаточному вигляді (на сьогоднішній день) підсилюється прийняттям міністерством національної освіти нового алгоритму поділу освітньої субвенції.

– Етап поступового посилення ролі керівних органів (засновників), 2001–2015 рр. Від 2001 р. не було структурних змін у системі управління й фінансування освіти в Польщі (Herbst, Levitas, 2012) [3, с. 8 – 10].

Польська модель децентралізації освіти є результатом збігу динамічних політичних процесів 90-х років минулого століття, демографічних змін та культурно-історичних чинників. Це також цікаве питання для глибших досліджень, бо застосовані у Польщі підходи виявилися більш стійкими, ніж у низці інших країн, де відбувалася системна трансформація, зокрема й децентралізація освіти в той самий період і в схожих умовах. Польська модель стала своєрідним зразком для інших країн, особливо після міжнародного підтвердження ефективності реформ через суттєве покращення навчальних досягнень 15-річних школярів за показниками міжнародного дослідження PISA [3, с. 13].

Враховуючи найважливіші успіхи децентралізації польської освіти та найбільші недоліки, зазначені М. Гербстом і Я. Герчинським [3, с. 32], процес децентралізації управління освітньою галуззю в Україні повинен відбуватися в умовах власних традицій, культури, ресурсів та можливостей. Пряме перенесення досвіду – не ефективне, але вивчаючи досвід інших країн ми позбудемося спадщини «найкращої у світі» радянської системи освіти, щоб не втратити можливість інтегруватися у вільний світ – з його досягненнями і невдачами, пошуками і втратами, відкриттями і помилками.

В будь-якому разі, децентралізація влади в контексті управління освітнім простором – це двосторонній шлях, і він аж ніяк не гарантує спрощення управлінської системи. Навпаки, рівень відповідальності кожного окремого суб'єкта науково-освітнього простору за результати власної діяльності підвищиться в разі. Кількість суб'єктів, що зможуть впливати на організацію педагогічного процесу і контролювати його якість також значно збільшиться [2].

Список використаних джерел

1. Досвід децентралізації у країнах Європи : зб. док. Пер. з іноз. мов / Заг. ред. В. Б. Гройсмана. – К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015. – 766 с.
2. Кринець Л.В. Децентралізація влади у контексті науково-освітнього простору. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/gvzdia_64_227.pdf.
3. Шиян Р. Децентралізація освіти у Польщі: досвід для України. – Режим доступу: <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/112/2016-02-16-Poland.pdf>.

Катерина ЄФІМОВА

*д.е.н., професор кафедри менеджменту
Самарського державного національного
дослідницького університету імені академіка
С. П. Королева*

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА ЯК ПУБЛІЧНА ПОСЛУГА

Від міри ефективності роботи державних службовців залежить рівень життя населення, правова захищеність громадян, безпека, міра задоволення духовних потреб.

Останнім часом багато уваги приділяється питанню перетворення державної служби в сферу надання якісних послуг населенню. З позицій економічної теорії, послуга відноситься до досить специфічного вигляду товарів, що не має матеріально-речової форми.

Послуга – це діяльність, результати якої задовольняють ті або інші потреби індивідів або суспільства в цілому. Послуги органів державної влади відносяться до групи публічних послуг. Їх значення в умовах ринкової економіки особливо зростає у зв'язку з необхідністю вирішення соціальних проблем, пом'якшення негативних наслідків переходу до ринку. Згідно з визначенням Міжнародної організації стандартизації «якість» означає сукупність характеристик об'єкту, що відносяться до його здатності задовольняти встановлені і передбачувані потреби.

З позицій споживача, якість – це міра задоволення його вимог і запитів. Глухов В. В. виділяє ряд елементів, якими можна охарактеризувати якість послуг [1, с. 48]. Розглянемо їх стосовно державної служби.

1. Компетентність (державний службовець повинен володіти необхідними навиками і знаннями, щоб надати послугу).
2. Чуйність (державний службовець повинен прагнути надати послугу навіть в разі несподіваного або незвичного запиту).
3. Доступність (легкість контакту для населення з державними службовцями, а також територіальна доступність для населення органів державної влади).
4. Розуміння (розуміння специфічних потреб населення).
5. Комунікація (спілкування з клієнтами, встановлення зворотного зв'язку з населенням, інформування про результати своєї діяльності).
6. Довіра (позитивна репутація державних службовців і всієї системи державної служби в очах суспільства).
7. Безпека (захист від фізичної і моральної ризику).

Послуги державної служби багато в чому залежать від суб'єкта (державного службовця), що надає послугу. Багато особистих якостей державних службовців такі, як уважність, відповідальність, чуйність, роблять вплив на якість послуг, що надаються.